

KADINLAR VE KURYELERLE DAYANIŞMA AĞI: AFET DAYANIŞMASI PROJESİ

KOCAELİ ÇALIŞTAY SONUÇ RAPORU

Türkiye, aktif tektonik kuşaklar ve iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle afet riski yüksek bir coğrafyada bulunmaktadır. Tarihsel süreçte yaşanan deprem, sel ve yangın gibi afetler, fiziksel kayıpların ötesinde toplumsal yapıda derin izler bırakmakta, dayanıklılık, örgütlenme ve dayanışma paradigmalarımızı yeniden şekillendirmektedir. 1999 Marmara Depremi ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler, afet yönetimi sistemimizin multidisipliner ve kapsayıcı bir yaklaşıma olan ihtiyacını bilimsel verilerle ortaya koymuştur.

6 Şubat 2023 Depremleri: Krizden Öğrenme Zorunluluğu

6 Şubat 2023 depremleri, afet yönetiminde merkeziyetçi ve tektonik yaklaşımların sınırlarını göstermiştir. Sosyal olarak kırılğan grupların (kadınlar, çocuklar, engelliler, göçmenler, güvencesiz çalışanlar) afetin yükünü orantısız bir şekilde taşıdığı görülmüştür. Motorlu kuryeler gibi enformel istihdamdaki gruplar, afetin ilk saatlerinde kritik lojistik destek sağlamış, ancak bu emek genellikle kayıt dışı kalmış ve sosyal güvenceden yoksun biçimde sürdürülmüştür.

1999 Marmara Depremi: Kurumsal Eksiklik ve Toplumsal Dayanışmanın Doğuşu

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi, Türkiye'nin sanayi ve nüfus yoğunluğu yüksek bir bölgesinde meydana gelerek sistemsel kırılmaları görünür kılmıştır. Afet sonrası kriz yönetimindeki koordinasyon eksikliği, erken uyarı sistemlerinin yokluğu ve psikososyal destek mekanizmalarının olmaması, müdahale sürecinin verimliliğini düşürmüştür. Bu süreçte, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan bakım yükümlülükleri katlanmış, enformel dayanışma ağlarının asli aktörleri haline gelmişlerdir.

Afet Yönetiminde Topluluk Temelli Yaklaşımın Önemi

Afet risk yönetimi, mühendislik ve teknik kapasite ile sınırlandırılmayacak sosyo-ekolojik bir sistemdir. Gerçek anlamda dayanıklılık, toplumun kendi kaynaklarını harekete geçirebilme ve kolektif eylem kapasitesi ile mümkündür. Topluluk temelli afet risk yönetimi, bireyleri pasif mağdurlar olmaktan çıkararak, risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerine aktif katılan özneler haline getirir.

Afet Yönetiminde Topluluk Temelli Yaklaşımın Önemi

Afet risk yönetimi, mühendislik ve teknik kapasite ile sınırlandırılmayacak sosyo-ekolojik bir sistemdir. Gerçek anlamda dayanıklılık, toplumun kendi kaynaklarını harekete geçirebilme ve kolektif eylem kapasitesi ile mümkündür. Topluluk temelli afet risk yönetimi, bireyleri pasif mağdurlar olmaktan çıkararak, risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerine aktif katılan özneler haline getirir.

Bu bağlamda, Lotus Kadın Dayanışma ve Yaşam Derneği ile Kurye Hakları Derneği tarafından yürütülen Kadınlar ve Kuryelerle Afet Dayanışması Projesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kırılgan grupların güçlendirilmesi odaklı, dayanışmayı örgütlü bir direnç stratejisine dönüştüren inovatif bir model sunmaktadır. Bu proje kapsamında düzenlenen Kocaeli Çalıştayı, söz konusu yaklaşımın paydaşlar nezdinde tartışılması ve somut politika önerileri geliştirilmesi açısından kritik bir rol oynamıştır.

ÇALIŞTAYIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Kocaeli Çalıştayı, afet yönetiminde topluluk temelli, katılımcı ve hak temelli bir paradigmayı desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan odak grup çalışması formatında, beş tematik masa üzerinden yürütülmüştür. Katılımcılar, saha deneyimi olan STK temsilcileri, akademisyenler, yerel yöneticiler ve meslek örgütü üyelerinden oluşmuştur.

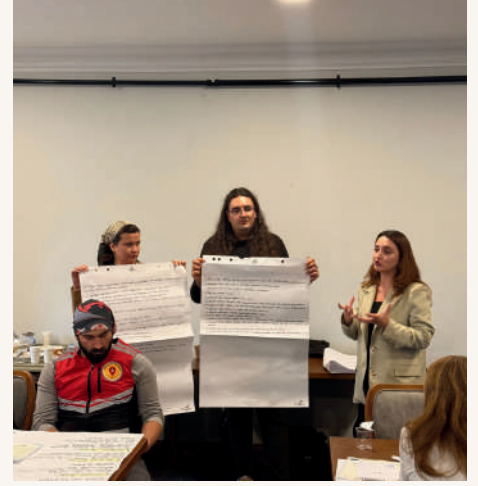
ÇALIŞTAY BULGULARI VE ANALİZİ

Masa 1: Toplumsal Cinsiyet ve Afet Yönetimi

Afetler, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini şiddetlendirerek, kadınlar ve LGBTQI+ bireyler üzerinde çok katmanlı dezavantajlar yaratmaktadır.

Sorunlar

- Afet yönetimi plan ve politikalarında toplumsal cinsiyet perspektifinin sistematik olarak bulunmaması.
- Kadınların karar alma mekanizmalarında (AFAD, Yerel Afet Kurulları) sembolik düzeyde temsili.
- Geçici barınma alanlarında kadınlar ve kız çocukları için cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet risklerinin yüksek olması.
- Hijyenik ped, temiz iç çamaşırı gibi temel kadın sağlığı malzemelerine erişimde yaşanan ciddi sıkıntılar.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı veri toplama ve izleme mekanizmalarının eksikliği. Kimin, neye, ne kadar ihtiyacı olduğuna dair ayrıştırılmış veri olmaması.

**AFETLERE KARŞI TEKNİK HAZIRLIKLAR KADAR,
TOPLULUKLARIN BİRLİKTE HAREKET ETME
KAPASİTESİNİN ARTMASI**

YAŞAMSALDIR.

Çözüm Önerileri

- Tüm yerel afet planlarının hazırlanma ve uygulanma süreçlerine kadın örgütlerinin sistematik katılımının sağlanması.
- Toplumsal cinsiyete duyarlı, aydınlatmalı, güvenlik personeli ve kadın-çocuk dostu geçici barınma/yaşam alanlarının tasarlanması.
- Yerel yönetimler ve ilgili kurumlar için zorunlu "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi" eğitim modüllerinin geliştirilmesi.
- Afet bölgelerinde hızlı bir şekilde "Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Hizmet Birimleri"nin kurulması. Bu birimler aracılığıyla sağlık, psikososyal destek, güvenlik ve bilgiye erişim sağlanması.

ÇALIŞTAY BULGULARI VE ANALİZİ

Masa 2: Afetlerde Psikososyal Destek ve Topluluk Dayanıklılığı
Afetler, kitlesel travmatik stres kaynağıdır ve psikososyal destek, fiziksel müdahale kadar hayati öneme sahiptir.

Sorunlar

- Psikososyal destek hizmetlerinin afet sonrası kritik ilk 72 saat ve sonrasında etkin bir şekilde organize edilememesi.
- Yerel düzeyde, sürdürülebilir psikolojik ilk yardım kapasitesinin bulunmaması.
- Farklı kurumlar tarafından sunulan psikososyal hizmetler arasında koordinasyon eksikliği ve müdahale tekrarları.
- Özellikle çocuklar, ergenler ve travma geçmişi olan bireyler için özelleştirilmiş müdahale programlarının yetersizliği.

Çözüm Önerileri

- Mahalle düzeyinde, "Topluluk Psikososyal Destek Ekipleri" oluşturulması ve bu ekiplere psikolojik ilk yardım eğitimi verilmesi.
- Mevcut Kadın Danışma Merkezleri ve Aile Sağlığı Merkezlerinin, afet sonrası psikososyal destek ve yönlendirme birimleri olarak işlevlendirilmesi.
- Yerel yönetimler ve üniversiteler iş birliğiyle, afet öncesi ve sonrası için kanıta dayalı "Topluluk Dayanıklılığını Güçlendirme Programları"nın hayata geçirilmesi.
- Afet bölgelerinde çalışacak tüm personel ve gönüllülere, travmaya duyarlı iletişim ve ikincil travmatizmi önleme eğitimlerinin verilmesi.

ÇALIŞTAY BULGULARI VE ANALİZİ

Masa 3: Afet Lojistiğinde Meslek Örgütlerinin Rolü

Afet lojistiği, yalnızca malzeme akışı değil, aynı zamanda bilgi, insan kaynağı ve hizmetlerin koordinasyonudur.

Sorunlar

- Meslek örgütlerinin (Mühendis, Mimar, Psikolog, Hekim, Kurye odaları/birlikleri) afet hazırlık ve müdahale planlarındaki rollerinin belirsiz olması.
- Afet bölgesine giren lojistik kaynakların (kuryeler, arama-kurtarma ekipleri) izinsiz ve koordinasyonsuz hareketi nedeniyle trafik sıkışıklığı ve operasyonel kaos yaşanması.
- Kamu-özel sektör-STK'lar arasında veri paylaşımını kolaylaştıracak ortak platformların bulunmaması.
- Kuryeler gibi enformel çalışanların afet durumunda sosyal güvence, sigorta ve ücretlendirme haklarının net olmaması.

**KURYELERİN SAHADAKİ HAREKET GÜCÜ,
KADIN ÖRGÜTLERİNİN DAYANIŞMA
BİLGİSİYLE BİRLEŞTİĞİNDE,**

**YENİ BİR AFET DAYANIŞMASI
MODELİ ORTAYA ÇIKABILIR**

Çözüm Önerileri (Mevcut Rapor ve Bilimsel Eklentiler):

- İl Afet Risk Azaltma Planları kapsamında, her meslek örgütünün görev, yetki ve sorumluluklarını tanımlayan protokoller imzalanması.
- Kuryelerin, afet haritalama, ilk yardım ve temel afet bilgisi konularında eğitilerek "Afet Lojistik Gönüllüsü" olarak yetkilendirilmesi.
- AFAD koordinasyonunda, tedarik zinciri yönetimi için gerçek zamanlı izleme yapabilen, açık kaynaklı bir "Afet Lojistik Platformu"nun kurulması.
- Afet durumunda sahada görev alacak kuryeler için acil sağlık sigortası ve risk primi gibi teşvik mekanizmalarının oluşturulması.

ÇALIŞTAY BULGULARI VE ANALİZİ

Masa 4: Afet Dönemlerinde Örgütlü Olmak ve Yerel Yönetimlerin Afet Yönetimi Kapasitesi

Yerel yönetimler, afetlerin ilk müdahale edicisi ve toplulukla doğrudan temas kuran en önemli aktörlerdir.

Sorunlar

- Birçok belediyede, afet risk yönetimini yürütecek uzmanlaşmış, bütçesi ve personeli olan daimi birimlerin bulunmaması.
- Afet müdahale ve iyileştirme bütçelerinin yetersiz ve esnek olmaması.
- Yerel afet karar alma süreçlerinde toplumsal cinsiyet dengesizliği.
- Kentsel dönüşüm ve imar planlarında afet risk azaltma stratejilerinin yeterince entegre edilmemesi.

Çözüm Önerileri

- Tüm büyükşehir ve ilçe belediyelerinde "Afet Risk Yönetim ve Koordinasyon Daire Başkanlıkları"nın kurulması ve mevzuatla güçlendirilmesi.
- Belediye bütçelerine, "Afet Risk Azaltma ve Hazırlık Fonu" kaleminin eklenmesi.
- Yerel afet planlarının, mahalle muhtarları, STK'lar ve kırılgan grup temsilcileri ile birlikte katılımcı bir şekilde gözden geçirilmesi ve güncellenmesi.
- Belediyelerin, kentsel altyapıyı güçlendirmenin yanı sıra, dayanıklılığı artırmak için "yeşil altyapı" ve "ekosistem tabanlı adaptasyon" çözümlerini de planlarına dahil etmesi.

ÇALIŞTAY BULGULARI VE ANALİZİ

Masa 5: Afetlerde Sivil Toplum İşbirliği ve Dayanışma Ağları
Sivil toplum, afet döngüsünün tüm aşamalarında kamu otoritelerinin erişim ve kapasite sınırlarını tamamlayıcı kritik bir rol üstlenir.

Sorunlar

- STK'lar, gönüllü gruplar ve kendiliğinden oluşan sivil inisiyatifler arasında iletişim ve iş birliği eksikliği.
- Gönüllü yönetiminde sürdürülebilirlik sorunu; gönüllülerin beceri envanterlerinin çıkarılamaması ve uzun vadeli ilişki kurulamaması.
- Kurumlar arası bilgi ve deneyim paylaşımını kolaylaştıracak standart protokollerin ve dijital altyapının olmaması.
- Kriz anında ortaya çıkan yardım fazlalığının (malzeme, gönüllü) yönetilememesi ve lojistik kilitlenmeye yol açması.

**FEMİNİST AFET POLİTİKALARININ BİLGİ ÜRETİMİ
VE EŞİT PERSPEKTİFİYLE AFETLERE KARŞI**

**DAYANIKLI VE KAPSAYICI
TOPLULUKLAR İNŞA EDİLEBİLİR.**

Çözüm Önerileri

- İl düzeyinde, tüm paydaşları bir araya getiren, düzenli toplanan ve tatbikatlar yapan "Yerel Afet Dayanışma Platformları"nın kurumsallaştırılması.
- Gönüllülerin beceri, ilgi alanı ve erişilebilirlik durumlarına göre kaydedildiği ve yönetildiği dijital "Gönüllü Yönetim Sistemleri"nin hayata geçirilmesi.
- İhtiyaç haritalama, kaynak takibi ve iletişim için ortak bir "Dijital Afet Koordinasyon Platformu"nun (ör. Ushahidi, ArcGIS Hub tabanlı) kullanıma alınması.
- Afetlerde Sivil Toplum El Kitabı" hazırlanarak, STK'ların roller, sorumluluklar, iletişim kanalları ve standart operasyon prosedürleri konusunda netlik kazanmasının sağlanması.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

- Kocaeli Çalıştayı, afetlere hazırlık ve müdahalenin teknik ve hiyerarşik bir sistem olmaktan çıkarılarak, insan hakları, eşitlik ve katılımcı demokrasi temelinde yeniden kurgulanması gerektiğini göstermiştir.

Çalıştaydan Öne Çıkan Temel Politika Önerileri:

1.Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Dönüşüm: Tüm afet politikaları ve mevzuatı, toplumsal cinsiyet eşitliği ana akımlaştırma stratejisi ile revize edilmelidir.

2.Yerelleşme ve Koordinasyon: Yerel yönetimlerin afet risk yönetimindeki kapasitesi artırılmalı ve kamu-STK-özel sektör-meslek örgütleri arasında kalıcı, yapılandırılmış koordinasyon mekanizmaları tesis edilmelidir.

3.Psikososyal Direncin İnşası: Psikososyal destek, afet müdahale zincirinin merkezine yerleştirilmeli ve topluluk temelli yaklaşımlarla yaygınlaştırılmalıdır.

4.Veriye Dayalı ve Kapsayıcı Lojistik: Teknoloji destekli, şeffaf ve kırılgan grupların ihtiyaçlarına odaklanan bir afet lojistik sistemi kurulmalıdır.

5.Sivil Toplumun Kurumsallaşan Gücü: Sivil dayanışma ağları, yalnızca afet anlarında değil, risk azaltma ve hazırlık dönemlerinde de etkin ve kaynaklandırılmış şekilde faaliyet göstermelidir.

- Sonuç olarak, Kadınlar ve Kuryelerle Dayanışma Ağı, afet yönetimine "aşağıdan yukarıya", kapsayıcı ve eşitlikçi bir alternatif sunmaktadır. Bu model, dayanıklılığın sadece betonarme değil, aynı zamanda güçlü sosyal dokularla inşa edildiği gerçeğinden hareketle, Türkiye'nin afetyönetim sistemine önemli bir katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır.